

Sygn. akt II Ca 1489/15

POSTANOWIENIE

Dnia 5 lutego 2016 r.

Sąd Okręgowy w Kielcach Wydział II Cywilny Odwoławczy

w składzie następującym:

Przewodniczący: **SSO Mariusz Broda**

Sędziowie: **SSO Beata Piwko**

SSO Magdalena Bajor-Nadolska (spr.)

Protokolant: starszy protokolant sądowy Agnieszka Baran

po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 5 lutego 2016 r.

sprawy z wniosku Z. T. (1)

z udziałem M. K., Gminy O. i K. D.

o stwierdzenie nabycia spadku

na skutek apelacji wnioskodawczyni od postanowienia Sądu Rejonowego w Ostrowcu Świętokrzyskim z dnia 9 lipca 2015 r., sygn. akt I Ns 487/13

postanawia: oddalić apelację.

Sygn. akt II Ca 1489/15

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 9 lipca 2015 roku, sygn. akt I Ns 487/13, Sąd Rejonowy w Ostrowcu Świętokrzyskim stwierdził, że spadek po G. K. (1) zmarłej w dniu 2 listopada 2012 roku w O. i tam ostatnio stale zamieszkałej nabyła na podstawie ustawy z dobrodziejstwem inwentarza Gmina O. (pkt I) oraz orzekł, że uczestnicy ponoszą koszty postępowania związane ze swoim udziałem w sprawie (pkt II).

Sąd Rejonowy ustalił, że G. K. (1), która zmarła w dniu 2 listopada 2012 roku w O., pozostawiła jako spadkobierców ustawowych dzieci M. K. i K. D., jednak odrzucili oni spadek. Oświadczenia o odrzuceniu spadku złożyli również pozostali zstępni, czyli syn K. J. D. i córka M. O. K.. Rodzice G. K. (2) W. i J. W. (1) zmarli przed nią. G. K. (1) miała czterech braci: M. W. (1), J. W. (2), T. W. i H. W.. M. W. (1) nie miał dzieci i zmarł przed G. K. (1). J. W. (2) zmarł w 1992 roku, miał on dwoje dzieci: Z. W. i J. K. (1). Z. W. zmarł w 1995 roku, miał dwoje dzieci S. P. i D. P., które również odrzuciły spadek. Dzieci S. W. P. i A. P. odrzuciły spadek, podobnie jak córka D. J. P.. J. K. (2) odrzuciła spadek. T. W. zmarł w 2000 roku, a jego córki M. W. (2) i B. S. (1) odrzuciły spadek, tak jak dzieci M. W. (3), czyli P. W. i A. W. oraz córka B. K. S.. H. W. zmarł w 2013 roku, pozostawiając dzieci B. U. i M. S. (1), które spadek odrzuciły. Dzieci B. S. (2) W. i M. U. oraz córka S. M. W. spadek odrzucili. Spadek odrzuciły także dzieci M. S. (1), czyli M. S. (2) i D. S.. Innych krewnych zmarłej nie ustalono pomimo dokonanych ogłoszeń prasowych.

W związku z powyższym Sąd Rejonowy wskazał, że na podstawie art. 935 k.c. w zw. z art. 1023 §2 k.c. spadek po G. K. (1) nabyła Gmina O., na obszarze której zmarła ostatnio zamieszkiwała, gdyż spadkobierców, którzy spadek odrzucili traktuje się tak, jakby nie dożyli otwarcia spadku. Dokument jedynie podpisany przez G. K. (1), który zawiera rozporządzenia majątkiem na wypadek śmierci nie może być uznany za testament własnoręczny. Przedmiotowy

dokument nie stanowi też ważnego testamentu szczególnego, gdyż nie był sporządzony w obecności trzech świadków (art. 951 §1 k.c. w zw. z art. 958 k.c.) – oświadczenie to zmarła złożyła przy Z. T. (1) i S. C.. W tej sytuacji zbędnym jest badanie zaistnienia pozostałych przesłanek, które muszą wystąpić łącznie dla stwierdzenia ważności testamentu szczególnego, tj. obawy rychłej śmierci, zdolności Z. T. (1) i S. C. do bycia świadkiem przy sporządzaniu testamentu. Rozstrzygnięcie o kosztach postępowania zostało wydane na podstawie art. 520 §1 k.p.c.

Apelację od powyższego postanowienia w zakresie pkt I wywiodła Z. T. (1). Zarzuciła Sądowi Rejonowemu naruszenie prawa procesowego, tj. art. 670 k.p.c. poprzez niewyjaśnienie istotnych dla rozstrzygnięcia okoliczności – czy testament został sporządzony przez spadkodawczynię i czy może być uznany za prawnie skuteczny, w szczególności nie ustalenie dalszych świadków testamentu oraz tego, czy istniała obawa rychłej śmierci spadkodawczyni.

Wskazując na powyższe, Z. T. (1) wносиła o przywrócenie jej terminu do złożenia oświadczenia o przyjęciu spadku z dobrodziejstwem inwentarza jako spadkobiercy testamentowemu oraz o zmianę postanowienia poprzez stwierdzenie, że spadek po G. K. (1) na podstawie testamentu z dnia 13 września 2012 roku nabyła z dobrodziejstwem inwentarza Z. T. (1) w całości, ewentualnie – domagała się uchylenia postanowienia w zaskarżonej części i przekazania sprawy Sądowi I Instancji do ponownego rozpoznania.

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Apelacja jest bezzasadna.

Apelacja nie zarzuca wadliwej oceny dowodów a zatem poczynione przez Sąd I instancji ustalenia stanu faktycznego Sąd Okręgowy przyjął jako własne, dzieląc przeprowadzoną ocenę wiarygodności i mocy dowodów jako dokonaną zgodnie z dyspozycją art. 233 §1 k.p.c.

Wnioskodawczyni w wywiedzionej apelacji zarzuciła Sądowi Rejonowemu naruszenie art. 670 k.p.c., który stanowi, że sąd spadku bada z urzędu, kto jest spadkobiercą, a w szczególności ustala, czy spadkodawca pozostawił testament, oraz wzywa do złożenia testamentu osobę, co do której będzie uprawdopodobnione, że testament u niej się znajduje. Jeżeli testament został złożony, sąd dokonuje jego otwarcia i ogłoszenia. Postępowanie o stwierdzenie nabycia spadku zmierza zatem do ustalenia: daty śmierci osoby wskazywanej we wniosku jako spadkodawca (chwili otwarcia spadku), osoby spadkobiercy (spadkobierców) oraz tytułu dziedziczenia, ewentualnie tego, czy w skład spadku wchodzi gospodarstwo rolne w odniesieniu do spadków, których otwarcie nastąpiło przed dniem 13 lutego 2001 roku. Obowiązek zbadania przez sąd, kto jest spadkobiercą, dotyczy spadkobierców powołanych do dziedziczenia zarówno z mocy ustawy, jak i na podstawie testamentu. Przyjmuje się, że w pierwszym przypadku wystarczające jest ustalenie pokrewieństwa w zakresie wskazanym w art. 931 - 937 k.c. oraz okoliczności wyłączających poszczególne osoby od dziedziczenia, w drugim natomiast stwierdzenie, czy spadkodawca pozostawił testament, następnie jego otwarcie i ogłoszenie, ewentualne zbadanie zarzutów kwestionujących ważność i skuteczność testamentu, a po ustaleniu spadkobierców powołanych do dziedziczenia z mocy testamentu - zbadanie okoliczności wyłączających lub ograniczających ich zdolność spadkobrania (por. m.in. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 30 maja 1985 r., III CRN 133/85, LEX nr 8718).

Powyższe nie oznacza, że w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku nie znajduje odpowiednio zastosowania art. 232 zd. 1 k.p.c. w zw. z art. 13 §2 k.p.c., gdyż przepis art. 670 k.p.c. nie zwalnia uczestników z obowiązku wskazywania dowodów wymaganych do stwierdzenia okoliczności faktycznych, z których wywodzą skutki prawne. W sytuacji uznania, że przedstawione dowody nie dają podstawy dla właściwego określenia kręgu spadkobierców, w tym również - oceny ważności testamentu, sąd może nałożyć na uczestników określone obowiązki dowodowe i egzekwować ich wykonanie przez zastosowanie właściwych konsekwencji procesowych. Nie można jednak przyjmować, że sąd powinien zastąpić uczestników w udowodnieniu okoliczności istotnych dla wykazania ich praw, ponieważ art. 670 k.p.c. nie wyłącza ani nie zastępuje przepisów regulujących postępowanie dowodowe. Inaczej mówiąc, na uczestniku, który podniósł fakt lub zarzut, spoczywa ciężar udowodnienia jego prawdziwości (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 21 kwietnia 2004 roku, III CK 420/02, LEX nr 399729; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia

8 listopada 2012 roku, I CSK 163/12, LEX nr 1267159; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 27 lutego 2013 roku, IV CSK 380/12, LEX nr 1314431).

Przenosząc powyższe rozważania na grunt rozpoznawanej sprawy, należy wskazać, że Z. T. (1), powołując się na naruszenie art. 670 k.p.c., twierdziła, że Sąd Rejonowy był zobowiązany przeprowadzić „na fakt sporządzenia testamentu, jego prawdziwości bądź autentyczności” nie tylko dowód z dokumentu z dnia 13 września 2012 roku, zeznań wnioskodawczyni oraz świadka S. C., ale także „wszelkie inne dowody, w tym z zeznań innych świadków i wszystkich uczestników postępowania”. Wnioskodawczyni pierwotnie domagała się stwierdzenia spadku po G. K. (1) przez jej spadkobierców ustawowych, tj. dzieci M. K. i K. D.. We wniosku inicjującym postępowanie nie podała, że znajduje się w posiadaniu testamentu sporządzonego przez zmarłą. Na kolejnych rozprawach konsekwentnie wносиła o stwierdzenie nabycia spadku na podstawie ustawy, przy czym na rozprawie w dniu 29 stycznia 2015 roku zeznała, że posiada testament sporządzony przez G. K. (1) (k. 45v.). Zobowiązana przez Sąd, Z. T. (1) przedmiotowy dokument przedłożyła, a Sąd Rejonowy dokonał otwarcia i ogłoszenia testamentu w dniu 24 kwietnia 2015 roku (k. 64, 63). Przedłożony dokument opatrzony datą „13 września 2012 roku” został sporządzony pismem maszynowym przez Z. T. (1), jako zapis woli zmarłej wyrażonej ustnie. Widnieje na nim podpis spadkodawczyni oraz świadka S. C.. Zatem ważność tego testamentu była oceniana przez Sąd I instancji w kontekście spełnienia przesłanek wymaganych dla formy testamentu szczególnego przewidzianego w art. 952 §1 i 2 k.c. Na podstawie zeznań Z. T. (1) oraz S. C. Sąd ustalił, że byli oni jedynymi świadkami sporządzania tego dokumentu. W związku z tym, prawidłowo przyjęte zostało, że testament jest nieważny już tylko z tej przyczyny, iż spadkodawca nie oświadczył swojej ostatniej woli ustnie przy jednoczesnej obecności co najmniej trzech świadków (art. 952 §1 k.c.). Nadto art. 952 §2 k.c. wymaga, aby dokument taki został podpisany przez spadkodawcę i co najmniej dwóch świadków, a przedmiotowe oświadczenie jest sygnowane tylko podpisem zmarłej G. K. (1) oraz S. C. jako świadka. Wskazane okoliczności stanowiły wystarczającą podstawę do stwierdzenia, że testament szczególny G. K. (1) z dnia 13 września 2012 roku jest nieważny (art. 958 k.c.) i nie było potrzeby ustalania spełnienia pozostałych przesłanek wymaganych dla ważności testamentu ustnego, przewidzianych w art. 952 §1 k.c., tj. tego czy w dacie jego sporządzenia istniała obawa rychłej śmierci spadkodawcy lub czy wskutek szczególnych okoliczności zachowanie zwykłej formy testamentu było niemożliwe lub bardzo utrudnione. Nadto należy zauważyć, że Z. T. (1) również wskazana w tym testamencie jako spadkobierca nie mogła być świadkiem jego sporządzenia, gdyż zgodnie z art. 957 §1 zd. 1 k.c. nie może być świadkiem przy sporządzaniu testamentu m.in. osoba, dla której w testamencie została przewidziana jakakolwiek korzyść. Jeżeli świadkiem była taka osoba, nieważne jest tylko postanowienie, które przysparza korzyści tej osobie, jej małżonkowi, krewnym lub powinowatym pierwszego lub drugiego stopnia albo osobie pozostającej z nią w stosunku przysposobienia. Jednakże gdy z treści testamentu lub z okoliczności wynika, że bez nieważnego postanowienia spadkodawca nie sporządziłby testamentu danej treści, nieważny jest cały testament (art. 957 §2 k.c.). Spadkobierca powołany do spadku w testamencie ustnym nie jest zaś osobą trzecią w rozumieniu art. 952 §2 k.c. (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 23 listopada 2001 r., III CZP 54/01, OSNC 2002, nr 7-8, poz. 84).

Trzeba również wyraźnie podkreślić, że nie jest tak, jak to twierdziła w apelacji Z. T. (1), iż Sąd Rejonowy uznał dokument zawierający rozporządzenie majątkiem G. K. (1) na wypadek śmierci za nieautentyczny. Stąd też całkowicie bezzasadnie zarzucała wnioskodawczyni naruszenie art. 670 k.p.c. poprzez niewyjaśnienie, czy dokument ten został sporządzony przez spadkodawczynię. Przyczyną odmowy stwierdzenia nabycia spadku na podstawie tego testamentu była bowiem jego nieważność spowodowana niezachowaniem formy wymaganej przez ustawę (art. 952 §1 i 2 k.c.) jako skutek przewidziany w art. 958 k.c. Niezależnie od powyższego wyjaśnić należy, że jeżeli pismo stwierdzające treść testamentu ustnego (art. 952 §2 k.c.) nie odpowiada wymaganiom ustawy, ustalenie, jakie rozrządzenie zawarł spadkodawca w swoim ustnym oświadczeniu jest dopuszczalne, ale wyłącznie na podstawie zgodnych zeznań świadków tego testamentu (art. 952 §3 k.c.) (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 16 lipca 2003 roku, V CKN 434/01, OSNC 2004, nr 10, poz. 158). Przy czym sąd spadku nie może przesłuchać w charakterze świadka testamentu ustnego osoby wskazanej po upływie sześciu miesięcy od otwarcia spadku (por. uzasadn. wyroku Sądu Najwyższego z dnia 13 maja 2003 roku, V CKN 186/01, OSNC 2004, nr 7-8, poz. 121). W odniesieniu do testamentu ustnego G. K. (1) z dnia 12 września 2012 roku, zarówno wnioskodawczyni Z. T. (1), jak i świadek S. C. w swoich zeznaniach podali, że byli oni jedynymi osobami obecnymi przy składaniu tego oświadczenia woli przez zmarłą. Zatem bezcelowym byłoby,

jak to sugerowała w apelacji wnioskodawczyni przesłuchiwanie na tę okoliczność w charakterze świadków innych osób. Natomiast samo twierdzenie wnioskodawczyni, że zmarła niejednokrotnie wyrażała ustnie wolę rozporządzenia majątkiem na wypadek śmierci nie oznacza jeszcze, że został sporządzony inny testament szczególny. Z. T. (1) nie wskazała takiego testamentu, nie wiadomo też kto miałby być świadkiem takiego oświadczenia zmarłej. Sąd z pewnością nie był zobowiązany do przesłuchiwania jako świadków wszystkich członków rodziny zmarłej – jak tego domagała się w apelacji Z. T. (1) – dla ustalenia, czy podczas którejś z rozmów z nimi G. K. (1) nie złożyła oświadczenia, które mogłoby być uznane za testament ustny. Zatem tylko z powyższych względów wnioski takie były bezwartościowe dowodowo, nie mówiąc już o tym, że w świetle art. 952 §3 k.c. należałoby go uznać za spóźniony. Przepis ten przewiduje bowiem, że w wypadku gdy treść testamentu ustnego nie została stwierdzona w sposób przewidziany w art. 952 §2 k.c., można ją w ciągu sześciu miesięcy od dnia otwarcia spadku stwierdzić przez zgodne zeznania świadków złożone przed sądem. Określony w art. 952 §3 k.c. termin do stwierdzenia treści testamentu ustnego przez zgodne zeznania świadków jest bowiem zachowany, jeżeli przewidziane w art. 661 §1 k.p.c. zawiadomienie ze wskazaniem osób i adresów świadków testamentu zostało wniesione do sądu spadku w terminie sześciu miesięcy od dnia otwarcia spadku, choćby świadkowie zostali przesłuchani przez sąd już po upływie tego terminu. Uchybienie temu terminowi powoduje nieważność testamentu ustnego (por. uzasadn. wyroku Sądu Najwyższego z dnia 27 czerwca 1969 roku, III CZP 31/69, OSNC 1970, nr 2, poz. 23).

W konsekwencji, bezprzedmiotowe było rozstrzygnięcie w przedmiocie zawartego w apelacji wniosku Z. T. (1) o przywrócenie jej terminu do złożenia oświadczenia o przyjęciu spadku z dobrodziejstwem inwentarza jako spadkobiercy testamentowemu, skoro spadek po G. K. (1) odziedziczyła w całości na podstawie ustawy Gmina O. (art. 935 k.c.).

Mając powyższe na uwadze, Sąd Okręgowy na podstawie art. 385 k.p.c. w zw. z art. 13 §2 k.p.c. oddalił apelację.

SSO M.Bajor-Nadolska a SSO M.Broda SSO B.Piwko

ZARZĄDZENIE

(...)

(...)